

В'ячеслав Станіславський (Київ)

«СТАТТІ» ГЕТЬМАНА ІВАНА САМОЙЛОВИЧА ЩОДО «ВІЧНОГО МИРУ»

Політика гетьмана Івана Самойловича (1672–87) нині привертає особливу увагу українських істориків. Останніми роками побачив світ ряд наукових досліджень, в яких значна увага приділяється аналізу державотворчих заходів лівобережного правителя¹. Нові дані щодо цієї проблеми, сподіваємося, будуть сприяти подальшому зросту інтересу до особи гетьмана та його діяльності.

В цілому науковцями з'ясовані основні політичні цілі І. Самойловича. Коротко їх можна сформулювати так: гетьман прагнув бачити під своєю владою всю Україну, виступаючи проти передачі Польщі Правобережжя, борючись з намаганнями Запорозжя здобути політичну самостійність, намагаючись прилучити до Гетьманщини Слобідські полки та маючи далекосяжні наміри щодо повернення західно-українських земель².

У цій публікації ми пропонуємо увазі читачів віднайденої у фондах Російського державного архіву давніх актів документи, що відносяться до передостаннього року гетьманування І. Самойловича. Саме на цей рік прийшла важлива для всієї Східної Європи подія — укладення «Вічного миру» між Варшавою та Москвою, що фактично означала приєднання останньої до «Священної ліги» — коаліції держав, котрі виступали проти Османської імперії. Для того, щоб втягнути Росію в війну, Польща пішла на відмову від своїх претензій на Лівобережжя та Київ, погодилася на підпорядкування Запорозжя царям. Натомість Правобережжя залишилося під її зверхністю. Отже, договір остаточно санкціонував поділ України на дві частини, що мало для неї далекосяжні негативні наслідки.

Керівництво Гетьманщини, добре усвідомлюючи значення російсько-польської угоди для майбутнього України, протягом довгих років всіляко намагалось перешкодити її укладанню. Одним із шляхів для цього були консультації, котрі Москва постійно брала в І. Самойловича щодо справ, пов'язаних з Польщею, Кримом та Туреччиною. Це давало йому можливість значно впливати на позицію царського уряду при вирішенні тих чи інших міжнародних питань.

Нагадаємо, як аргументував свої міркування гетьман, висловлюючись проти укладання «Вічного миру», скориставшись викладкою його позицій чи конспективно, чи вибірково наведених у історичних працях, а також кількома опублікованими документами, основними з яких є «Відписка» гетьмана до царів Івана й Петра Олексійовичів від 27 грудня 1683 р.³, «Інструкція» від 24 січня 1686 р.⁴, та тими, котрі публікуються. Зазначимо, що найважливішим серед останніх є «Статті», складені у відповідь на запит Москви від 27 січня 1686 р.⁵

Перша відома нам заява І. Самойловича щодо неможливості укладення мирного договору Російської держави з Річчю Посполитою за рахунок поділу українських земель відноситься до 1677 р. На пропозицію стольника Карандеева обговорити зі старшиною цю проблему й викласти свої позиції гетьман через генерального писаря Василя Кочубея відповів, що не може бути й мови про передачу під польську зверхність будь-якої частини Правобережжя, особливо Києва й Чигирин. А в листі до дяка Іларіона Іванова І. Самойлович зазначив, що українцями на переговорах наче худобою якою мали б торгувати⁶. В червні 1679 р. у посланні до російського керівництва гетьман знову висловився проти можливого союзу з Варшавою⁷, а в жовтні, маючи розмову з московським посланцем дяком Омеляном Українцевим, І. Самойлович віддав перевагу мирному договору з турками й татарами, на його думку, більш вигідному, ніж з поляками. Останніх гетьман вважав ненадійними союзниками, що планують пізніше помиритися з Туреччиною й Кримом і залишити Москву наодинці з грізним противником. Крім того, І. Самойлович вказував на труднощі спільного походу з польськими військами, зважаючи на бажання Варшави вести бойові дії в районі Дунаю, невиконаність його в ідеологічному плані: «...хоча би ми разом з поляками над неприятелем і перемогу отримали, то поляки стануть цю перемогу й славу приписувати собі»⁸. В цілому гетьман допускав можливість угоди з Польщею лише в тому випадку, коли буде укладено «Вічний мир». При цьому зазначав, що царські війська мають іти на Крим, а польські на Молдавію та Волощину. Але навіть при самому вдалому розвитку подій на першому етапі війни розвинути успіх не вдасться через віддаленість театру бойових дій⁹.

Отже, укладення Бахчисарайського мирного договору 1681 р., можна вважати, до певної міри, зовнішньополітичним успіхом саме гетьманської адміністрації. На цьому, однак, поступова зміна політичної орієнтації Російської держави у напрямі замирення з Польщею не припинилася.

В травні 1683 р. почалися нові консультації Москви з І. Самойловичем щодо укладення миру з Польщею. Гетьман знову підкреслив,

що можна укласти тільки «Вічний мир», згідно з яким Варшава мала відмовитися від Києва, Війська Запорозького городового та Запорожжя, вести бойові дії окремо, в напрямку Криму, застерігав щодо можливості сепаратних угод Польщі та Австрії з Османською імперією й негативного впливу на ефективність союзу Франції, котра є противником Австрії та прибічником дружніх взаємин з турками. Зважаючи навіть на дотримання союзниками мирних угод, І. Самойлович зазначав, що при виникненні ускладнень у ході війни австрійські та польські війська, через далекі відстані, не прийдуть Москві на допомогу. Гетьман нагадував про різницю у віросповіданні в Польщі та Росії, одвічну ворожнечу поляків і українців — фактори, що говорили не на користь тривалості укладених угод. Підозру І. Самойловича викликало й те, що Варшава не надіслала царям списку з договорів, підписаних з Австрією¹⁰.

Наприкінці цього ж року в селі Андрусові¹¹ між польськими й російськими уповноваженими розпочалися переговори про визначення кордонів між володіннями обох держав, які були, по суті, етапом на шляху до укладення мирного договору. Відповідаючи на царське розпорядження прислати на ці переговори й своїх представників, І. Самойлович відповів, що зробити цього не зміг через нестачу часу та інші труднощі. Проте рішення всіх питань, що будуть стосуватися України, він просив доручити московському посланцю князю Якову Одоєвському. Викладаючи власні позиції щодо переговорів, гетьман особливу увагу звертав на необхідність передачі Польщею під російську зверхність округи Києва, сіл на лівому боці р. Сож та Запорожжя, писав про несправедливе заволодіння львівським єпископом Йосипом Шумлянським маєтностями православних церков і монастирів Києва¹². До речі, у листі лівобережного правителя до царів, котрий пропонується в цій публікації, знаходимо підтвердження тієї думки, що гетьман був причетний до зриву переговорів у Андрусові¹³. Сторони не змогли дійти згоди саме в питанні про села на р. Сож¹⁴.

Восени 1684 р. у Батурині відбулась ще одна зустріч І. Самойловича з думним дяком О. Українцевим. Останній, говорячи про перспективи союзу з Польщею, підкреслив, що Варшава уклала спільні договори й з іншими європейськими державами проти турків і татар. Однак гетьман заявив про неможливість довіряти полякам через їх підступність, навів дані щодо загальної слабкості християнських союзників Речі Посполитої, згадав труднощі Чигиринських походів, акцентував увагу на проблемі свободи православного віросповідання в Польщі, наголосив на труднощах далеких переходів при спільних діях з союзниками, неможливості швидкого завоювання Криму та

ускладненнях, що мали виникнути при з'єднанні українських і російських військ¹⁵.

На початку наступного, 1685 р., до Москви вирушив Л. Кочубей з інструкцією від І. Самойловича, в якій йшлося про поширення влади царів на села по лівому березі р. Сож, Запорожжя та поступове проникнення далі на захід, «бо вся тогочасна Дніпра сторона — Поділля, Волинь, Підляшшя, Підгір'я і вся Червона Русь, яких славні і старовинні міста Галич, Львів, Перемишль, Ярослав, Люблін, Луцьк, Володимир, Острог, Заславль, Корець та інші знаходяться, завжди до монархів російських від початку буття тутешніх народів належали і тільки сто років з невеликим лишком тому часу як Польське Королівство ними завлоділо»¹⁶.

Січнем 1686 р. датуються два важливих для нашої теми документи, вже згадані «Інструкція», надана гетьманським посланцям до царів та «Статті», що публікуються.

24 січня 1686 р. І. Самойлович відправив до Москви свого сина Григорія та генерального осавула І. Мазепу з інструкцією, у якій було по пунктам розписано, що вони мають говорити, висвітлюючи позицію гетьмана щодо можливості миру з Польщею. З заголовку до віднайденого нами списку «Інструкції», котрий є її іншим російським перекладом, ніж опублікований, видно, що 7 лютого вона була передана Г. Самойловичем князю В. Голіцину¹⁷. Приводом до цієї поїздки, як зазначено в документі, стала інформація, котра надійшла з Польщі у 1685 р., про призначення Варшавським сеймом послів до Москви та пізніше підтвердження того, що вони незабаром мають приїхати¹⁸.

Переходячи безпосередньо до викладу свого бачення проблеми, гетьман згадав про те, що він вже неодноразово займався питаннями миру з Польщею, звертаючись до царів через стольника Семена Алмазова, окольничого Леонтія Неплюєва та думного дяка Омеляна Українцева¹⁹. Зазначимо, що на сьогодні ми не маємо даних щодо контактів І. Самойловича з С. Алмазовим з цієї проблематики. Зустріч з Л. Неплюєвим, крім зафіксованої у пропонованій нами підбірці документів, відбулася в жовтні 1683 р., а з О. Українцевим гетьман, як відомо, зустрічався в жовтні 1679 р. та восени 1684 р. Проте відомі нам дані, звичайно, не виключають можливості зустрічі з цими особами й у інший час. На користь цієї думки говорить навіть сама послідовність перерахунку наведених прізвищ, адже зафіксована зустріч з Л. Неплюєвим відбулася лише в січні 1686 р.

Саме в той час, коли І. Самойлович надав «Інструкцію» до російського керівництва своєму синові та І. Мазепі, в Батурині перебував Л. Неплюєв. Він приїхав сюди за наказом царів, маючи

наодиниці повідомити гетьману, що до Москви прямують польські посланці, вповноважені домовлятися про «Вічний мир». Згідно з побажаннями російського керівництва, І. Самойлович ще раз виклав свої погляди на міжнародну ситуацію, написавши спеціальні «Статті». Здавалося б, що у цих обставинах відправляти до Москви ще й своє посольство не має сенсу. Але, очевидно, відправка Г. Самойловича та І. Мазепа готувалася ще до приїзду Л. Неплюєва, й відмінити її гетьман не став, не дивлячись на приїзд московського гостя, можливо, турбуючись про своєчасне, напередодні польського, прибуття своїх посланців до царів. Однак Л. Неплюєв, хоч і виїхав з Батурина 28 січня, з російськими урядовцями зустрівся й передав усі привезені документи на день раніше. Пояснюється це, на нашу думку, звичайними формальними труднощами, яких важко уникнути перед аудієнцією у висопоставлених осіб. Природно, що Л. Неплюєву було легше здолати всі ці бар'єри.

Повертаючись до причин приїзду окольничого, необхідно відмітити, що на цей раз Москва вже не ставила питання про потрібність чи непотрібність договору з поляками. Йшлося лише про те, щоб гетьман порадив яким чином вести бойові дії: йти на злучення з польськими військами чи вирушати на Крим самостійно; як саме організувати похід. Допускалася й можливість виплати Польщі грошової компенсації замість відправки військ. Своє рішення піти на угоду з Польщею проти Туреччини й Криму царі аргументували, по-перше, недотриманням ханством умов миру, яке, щорічно отримуючи від росіян гроші, продовжує чинити грабіжницькі напади на прикордонні міста, та, по-друге, можливістю об'єднання поляків з турками й татарами вже проти росіян.

І. Самойлович же і при такій постановці питання не облишив своїх намагань зірвати запланований договір. Цікаво, що коли раніше він неодноразово заявляв, що гарантувати виконання угод з поляками може тільки «Вічний мир», то у ситуації, коли справа дійшла до укладення саме такої угоди, висловився проти неї. Очевидно, пропонуючи варіант «Вічного миру», гетьман свідомо розраховував на затягування часу, знаючи яких зусиль потребує підготовка настільки масштабного договору. І це йому вдалося зробити.

У нових обставинах, як в «Інструкції»²⁰, так і в «Статтях» І. Самойлович знову пише про недовіру до Польщі, переконуючи Москву в тому, що її хочуть ошукати. Як аргумент він використовує дані про становище православних на підвладних Речі Посполитій територіях, пропонуючи підняти цю проблему на переговорах. Очевидно, він сподівався на ускладнення, котрі мали виникнути при обговоренні. На відміну від «Інструкції», в «Статтях» гетьман звертає

увагу на труднощі війни з турками та татарами, згадуючи Чигиринські походи, взагалі висловлюється проти військових дій, котрі почнуться після розриву мирних угод з Туреччиною та Кримом. У обох документах²¹ він нагадує про труднощі військових переходів на віддалені театри бойових дій та про значні зусилля, що необхідні для підготовки і проведення походу на Крим. Взагалі, І. Самойлович знову пропонував зачекати з укладенням договору з Польщею до прояснення політичної ситуації. Не радив він і давати грошей полякам, зазначаючи, що це нанесе удар по престижу Москви. Натомість, пробував переконати російських урядовців у тому, що землі, які Польща мала визнати підвладними царям, насправді не завойовані, а повернуті. Україна ж бо за своїм бажанням відійшла в підданство Олексію Михайловичу. А гроші стануть у пригоді при обороні власних рубежів.

На відміну від «Інструкції», враховуючи аргументацію Москви на користь миру з Польщею, у «Статтях» лівобережний правитель пише про значні труднощі, котрі доведеться зазнати Варшаві при спробі укласти договір з турками, згадуючи як бої під Віднем, так і великі втрати турецьких військ на Правобережжі. Нагадаємо, що раніше гетьман для тиску на Москву використовував як аргумент тезу про можливе об'єднання Польщі з Туреччиною й Кримом проти Росії. Тепер же він твердив протилежне.

Далі І. Самойлович писав про небажання Туреччини та Криму порушувати мир з росіянами, наявність у Москви та Батурина достатніх сил для оборони від нападів поляків, підтриманих частиною татарів. При цьому він знову старався зачепити струни гордості у росіян, вихваляючи їхню могутність. Нейтралізуючи висловлену в царській грамоті заяву щодо збитків російським містам з боку Азова, гетьман відмітив, що не менше дістається й татарам з турками від донських та запорозьких козаків. При цьому він дещо пішов проти правди, пишучи, що після укладення Бахчисарайського договору українські міста не зазнали ніяких збитків від «бусурман».

Висловлюючись у «Статтях» щодо щорічної данини, яку Росія платила Криму, І. Самойлович не бачив у ній нічого принизливого, що, звичайно, звучить не надто переконливо після того, як принизливою, на його думку, може виглядати виплата грошей Польщі.

Аналіз міжнародної ситуації, який гетьман теж обернув на свою користь, заслуговує уваги хоча б з огляду на його вміння орієнтуватись у складних відносинах, що склалися на широкій політичній арені Європи. При цьому лівобережний правитель врахував не тільки інтереси провідних країн, підвладних їм політичних організацій, а й ситуацію у взаєминах суспільних верств цих держав. Османську імперію він справедливо вважав занадто сильною, для остаточної

перемоги над нею. Гетьман наголошував на протиріччях в таборі союзників, оборонному характері війни, яку вони ведуть проти турків і татар. Особливу увагу у «Статтях» І. Самойлович приділив позиції Франції, котра не мала наміру вступати в антиосманську коаліцію, не дивлячись на приклад Австрії, Польщі та Венеції. При цьому він, звичайно, штовхав Росію до взяття прикладу з Франції. Хоча, як відомо, останньою керували насамперед інтереси боротьби за гегемонію в Європі.

Переходячи далі до вихваляння могутності Російської держави, гетьман запропонував цілу систему аргументації, яку можна було б протиставити польським домаганням. Ці «відмовки», як називає їх сам І. Самойлович, мали бути використані на переговорах. Отже, незважаючи на декларування своєї підлеглості, він уперто схиляв Москву до свого шляху вирішення проблеми, навіть намагаючись вчити російських дипломатів, що їм говорити полякам.

Наприкінці, бажаючи юним царям зростати в мирі та набиратися сил, гетьман нагадує про оборонний характер війни союзників, які, проте, хочуть штовхнути Росію в полум'я війни.

В «Інструкції» ми зустрічаємо кілька тез, які, проте, не знайшли відображення у «Статтях». Це теза про можливість нападу турецьких військ на Польщу під час походу царських військ на Крим. На думку І. Самойловича, Варшава в такій ситуації могла б піти на замирення з противником, що привело б до нападу турків на царські володіння²². Відмова від цього положення, очевидно, диктувалася невписуванням його в нову логічну конструкцію, побудовану в «Статтях», де йшлося про неможливість польсько-турецького миру.

Не зачіпає гетьман у «Статтях» також питання про владу над Запорожжям, у черговий раз піднятого в «Інструкції»²³, оскільки Л. Неплюєву було відомо, що воно буде поставлене на переговорах. Нічого не говорить про додаткове укріплення Києва та збільшення приналежної йому округи²⁴. Вважаємо, що й в цьому випадку І. Самойлович вже не сумнівався щодо позитивного рішення проблеми. Адже володіння Києвом, як зазначено в статейному списку окольничого, було однією з важливих умов, які російська сторона мала відстоювати перед поляками.

На доказ своїх слів про політичні наміри Речі Посполитої після від'їзду Л. Неплюєва гетьман відправив до Москви ще два документи — розповіді грека Юр'я Раджея та вихідця Андрія Калістратова²⁵. Це останні з відомих нам матеріалів, котрі мали послужити справі, яку так довго відстоював І. Самойлович.

Отже, протягом цілого ряду років лівобережний правитель намагався протидіяти все наростаючій тенденції з боку Російської держави

до укладення мирного договору з Річчю Посполитою. Великий політичний досвід, глибоке проникнення в розуміння міжнародних проблем, знання історії дали йому можливість серйозно впливати на позицію Москви з цього питання. І хоч, як відомо, «Вічний мир» було укладено, зусилля гетьмана в державотворчому напрямку стали важливим внеском у справу об'єднання України, справу за яку так гостро вболівав цілий ряд його попередників та наступників.

Цікаво, що хоч підписання мирного договору викликало у гетьмана різко негативну реакцію, а далі він здійснив ряд заходів з метою підпорядкування собі Правобережжя, Москва, дотримуючись традиції, надіслала як самому І. Самойловичу, так і його дітям Григорію та Якову цінні подарунки. Так, 28 квітня було «послано их великих государей жалованья с Леонтьем Неплюевым, к гетману за учинение вечного миру с королем полским»: дорогі тканини, іноходець, соболі, вино, лимони, рибу, оцет та ін.²⁶, а «гетманским детям за службы отца их и для вечного миру с королем полским» тканини, соболі та грошові дарунки²⁷.

Незважаючи на значний інтерес, що викликають пропоновані джерела в плані політичної історії, дослідники знайдуть в цих документах ще й чимало цікавого матеріалу про організацію церемоніалу зустрічі українцями російського посольства після переходу рубежу Гетьманщини, супроводження до Батурина, розміщення в гетьманській столиці, самого прийому у І. Самойловича: передачі царської грамоти, офіційного обіду, повторної зустріч з передачею гетьманських листа й статей, та, врешті, від'їзду. Усі ці моменти знайшли своє відображення в статейному списку Л. Неплюєва про відвідини лівобережного гетьмана²⁸.

* * *

Крім гетьманських статей від 27 січня 1686 р. (док. № 3), у публікації увазі читачів пропонуються кілька дотичних документів: лист Івана Самойловича до Івана та Петра Олексійовичів від 27 січня 1686 р. (док. № 2); статейний список Леонтія Неплюєва про поїздку до Батурина від 16 січня — 5 лютого 1686 р. (док. № 1); розповідь грека Юр'я Раджея від 30 січня 1686 р. (док. № 4); розповідь вихідця Андрія Калістратова від 5 лютого 1686 р. (док. № 5).

При публікації документів збережено всі поділи на абзаци, звернення, титули та смислові періоди. Застарілі літери, крім ҃, замінено на сучасні. Виносні літери внесено в рядок та підкреслено. Всі скорочення розкрито. При цьому додані нами літери передано через дефіс. Вживання великих та малих літер зведено до сучасних норм. Зберігаються знаки пунктуації, подані в оригіналі, зважаючи на те,

що виставлення їх згідно сучасних правил може спотворити зміст документів.

Документи опубліковано з завірених копій.

---

¹ Смолій В. А., Степанков В. С. Українська державна ідея XVII — XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації. — К., 1997; Їх же. Правобережна Україна у другій половині XVII — XVIII ст.: проблема державотворення. — К., 1993; Смолій В. Правобережна Україна другої половини XVII — початку XVIII ст.: провінція Речі Посполитої чи частина самостійної держави? // Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. — К., 1993. — С. 113–125; Гуржій О. І., Чухліб Т. В. Гетьманська Україна. — К., 1999; Чухліб Т. В. Козацький устрій Правобережної України (остання чверть XVII ст.). — К., 1996; Сергієнко Г. Іван Самойлович // Володарі гетьманської булави. — К., 1994. — С. 347–383; Мельник Л. Гетьман Іван Самойлович // Київська Старовина. — 1996. — № 1. — С. 77–84 та ін.

² Пархоменко В. До питання про політику гетьмана Самойловича // Ювілейний збірник на пошану академіка Михайла Сергійовича Грушевського. — К., 1928. — 1. — С. 225–226; Дорошенко Д. І. Нарис історії України. — Львів, 1991. — С. 329; Крип'якевич І. П. Історія України. — Львів, 1990. — С. 207–208; Смолій В. А., Степанков В. С. Українська державна ідея... — С. 179–185; Чухліб Т. В. Назв. праця. — С. 14–20 та ін.

³ Дополнения к актам историческим, собранныя и изданныя Археографическою комиссиею. — Т. 11. — СПб., 1869. — С. 14–19.

⁴ Источники малороссийской истории, собранные Д. Н. Бантыш-Каменским и изданные О. Бодянским. — Ч. 1., 1649–1687. — М., 1858. — С. 289–296.

⁵ Док. № 3.

⁶ Чухліб Т. В. Назв. праця. — С. 15; Смолій В. А., Степанков В. С. Українська державна ідея... — С. 180.

⁷ Чухліб Т. В. Назв. праця. — С. 16.

⁸ Цит. за: Соловьев С. М. История России с древнейших времен. — Кн. VII. — Т. 13–14. — М., 1962. — С. 225.

⁹ Соловьев С. М. Указ. соч. — С. 224–225; Костомаров Н. И. Исторические монографии и исследования. — Кн. 6, т. 15. — СПб., 1905. — С. 320–321.

¹⁰ Соловьев С. М. Указ. соч. — С. 374–375.

¹¹ Дорошенко Д. І. Назв. праця. — С. 328.

¹² Дополнения к актам историческим... — С. 14–19.

¹³ Дорошенко Д. І. Назв. праця. — С. 329.

¹⁴ Док. № 2.

¹⁵ Костомаров Н. И. Указ. соч. — С. 336–337; Соловьев С. М. Указ. соч. — С. 379–382.

¹⁶ Цит. за: Костомаров Н. И. Указ. соч. — С. 338; Соловьев С. М. Указ. соч. — С. 384.

¹⁷ РДАДА. — Ф. 79, оп. 1, спр. 224, арк. 45 а.

¹⁸ Источники малороссийской истории... — С. 289.

¹⁹ Там же. — С. 290.

²⁰ Там же. — С. 289–290, 294–295.

²¹ Там же. — С. 290–293.

²² Там же. — С. 292–293.

²³ Там же. — С. 293–294.

²⁴ Там же. — С. 295.

²⁵ Док. № 4–5.

²⁶ РДАДА. — Ф. 229, спр. 7, арк. 17–18.

²⁷ Там же. — Спр. 224, арк. 27.

²⁸ Док. № 1.

Документ № 1

Статейний список Леонтія Неплюєва

1686 р., січня 16 — лютого 5.

Лѣта 7194-го генваря въ 19-де прислана великихъ государей царей і великихъ князей Іоанна Алексѣевича Петра Алексѣевича всеа Великия і Малыя і Бѣлыя Росіи самодержцевъ грамота изъ государственного Посольского приказу в Сѣвскъ к окольничему і воеводе к Леонтью Романовичю Неплюеву за приписью дьяка Василья Бобинина а в той великихъ государей грамоте написано, указали они великие государи ему окольничему і воеводе ѣхать для ихъ великихъ государей дѣль изъ Сѣвска к подданому ихъ Войска Запорожского обоихъ сторонъ Днепра к гетману к Ивану Самойловичю в Батуринь, і видѣвся с нимъ говорить о тѣхъ же дѣлехъ о чемъ по ихъ царского величества указу онъ окольничей і воевода с нимъ гетманомъ видѣлся, і говорилъ в прошломъ во 192-мъ году октябрю въ 6-мъ числѣ, і окольничему б і воеводе Леонтью Романовичю городъ Сѣвскъ приказавъ товарищу своему столнику і воеводе Семену Неплюеву і дьяку ѣхать изъ Сѣвска к подданому ихъ гетману і с нимъ видѣлся, і отъ нихъ великихъ государей і сестры ихъ великой государыни благовѣрной царевны і великой княжны Софіи Алексѣевны спросилъ о здравье і ихъ великихъ государей грамоту ему отдалъ а та ихъ великихъ государей грамота писанная к гетману послана к нему окольничему і воеводе с тою ихъ великихъ государей грамотою а отдавъ гетману ихъ царского величества грамоту говорить ему о ихъ великихъ государей дѣлехъ наодине, что к нимъ великимъ государемъ къ ихъ царскому величеству шлѣтъ королевское величество і Рѣчь Посполитая Варшавскимъ сеймомъ назначенныхъ изъ сенату і ис кола великихъ і полномочныхъ пословъ, Хриштопа Гримадтовского воеводу познанского с товарищи шести человекъ давъ імъ к договариванию о вѣчномъ миру і о союзе полную мочь і государствъ ихъ великихъ государей к рубѣжу тѣ послы приближились а то імъ великимъ государемъ вѣдомо

подлинно что при договоре о вѣчномъ миру наказано имъ въ ихъ царского величества сторону уступить всѣхъ завоеванныхъ городовъ і земѣль да при томъ жебы вѣчномъ миру за ту завоеванныхъ городовъ уступку быти противъ общаго креста святого неприятеля і союзу, а бѣзъ союзу вѣчного миру становить і завоеванныхъ городовъ і мѣсть уступать имъ не вѣлено, і естли тѣ полские послы при розговорехъ съ ихъ царского величества ближними бояры по крѣпкому королевскому і Рѣчи Посполитой істинному желанию вступать в вѣчной миръ учнуть і въ ихъ царского величества сторону всѣ завоеванные города і мѣста какъ княжество Смоленское такъ і богоспасаемый градъ Киевъ і весь малоросійской край со всѣми городами і мѣсты і Запорожье уступать на вѣчные времена а при той уступке съ ихъ царского величества стороны желать стануть противъ салтана турского і хана крымского союзу наступательного і оборонительного а бѣс того союзу к вѣчному миру не склонятся і завоеванныхъ городовъ і земѣль на вѣчные времена ни которыми мѣры бѣзъ союзу не уступят і похотят не учиня вѣчного миру поворотитись назадъ і того для указали они великие государи ему окольникъ і воеводе с нимъ подданнымъ гетманомъ съѣхатись і говорить чтобъ онъ гетманъ по своей к нимъ великимъ государемъ ихъ царскому величеству вѣрной і радѣтельной службѣ о томъ помыслилъ прилежно, имъ великимъ государемъ ихъ царскому величеству с королевскимъ величествомъ полскимъ за уступку въ ихъ царского величества сторону завоеванныхъ городовъ і мѣсть на вѣчные времена противъ общаго креста святого неприятеля при вѣчномъ миру о союзе договоръ какъ пристойнее чинить случениемъ ли ихъ государскихъ силъ с ратми королевского величества іли съ ихъ царского величества стороны особно промыслъ ихъ царского величества ратми взять на Крымъ, і какимъ поведениемъ не случая войскъ тому съ ихъ царского величества стороны промыслу на Крымъ быть для того что ему гетману о томъ крымскомъ походе, какимъ поведениемъ ему быть было напредъ сего по указу отца ихъ государева блаженные памяти великого государя царя і великого князя Алексѣя Михайловича всеа Великия і Малыя и Бѣлыя Росіи самодержца вѣдомо, іли за ту завоеванныхъ городовъ уступку на вѣчные времена королевскому величеству противъ бусурманъ съ ихъ царского величества стороны вмѣсто слученія войскъ, і особого на Крымъ промыслу споможение чинити денежною казною а то ему гетману вѣдомо подлинно что крымские орды люди непостоянные і за мирными договоры ихъ царского величества земли безпрестанно воюють і в полоцѣ множество людей бѣрутъ о чемъ отъ нихъ великихъ государей к салтану турскому і к хану крымскому во многихъ ихъ царского величества грамотахъ писано однако жъ имъ казнь не учинена і взятой

полонъ не отданъ такъ ж і на розмѣну по вся годы посылається к нимъ ихъ государская казна многая которая б во время военное была вспоможеніемъ на ратныхъ людей а татаровя емлють тое казну не вменяя ни во что і ихъ царского величества превысокому імяни чинять бѣзчестіе а украиннымъ городомъ разорение многое і естли въ ихъ царского величества сторону при такой завоеванныхъ городов на вѣчные времена уступке с полскимъ королемъ против бусурманъ в союзе имъ великимъ государемъ не быт і пословъ ево с Москвы отпустить бѣз дѣла то б вскоре полской король какимъ случаемъ с турскимъ салтаном і с ханомъ крымским войну прекратилъ і миръ межъ собою учинилъ і похотѣлъ ту войну обратити от чего Боже сохрани на ихъ великихъ государей государство какъ о томъ миру имъ великимъ государемъ извѣсно совершенно что салтан турской с цесаремъ і с полскимъ королемъ миру іщеть чрез хана і иныхъ тогда б въ тѣхъ договорехъ у полского короля с турскимъ салтаном і то было постановлено что ему полскому королю война вести с ними великими государи съ ихъ царскимъ величествомъ а салтану усмотря причина с ними великими государи миръ разорвать і помогать ему полскому королю своею особою такъ ж і ханомъ крымскимъ да в тож время і цесарь і венецыяне полскому королю яко союзники помогать стануть хотя за даднимъ путемъ не людьми то казною потому что у нихъ с польскимъ королемъ союзъ учиненъ противъ всякого неприятеля обще і того для король полской надѣясь на помочь ихъ по обязательству союза учиня с турскимъ салтаномъ і с ханомъ миръ удобнее станеть іскать способа какъ бы ему то завоеванное за ихъ помощію войною отыскать і онъ бы ихъ царского величества вѣрной подданой о томъ с полскимъ королемъ при вѣчномъ миру за уступку всѣхъ завоеванныхъ городовъ союзе какъ писано в той ихъ царского величества грамоте выше сего помыслилъ прилѣжно і к нимъ великимъ государемъ къ ихъ царскому величеству писалъ і написавъ статі отдалъ ему окодничему і воеводе а бывъ у гетмана ѣхалъ бы онъ окодничей і воевода к нимъ великимъ государемъ і тѣ гетманские статі і статейной свой списокъ привезъ с собою а приѣхавъ к Москве о приѣзде своемъ велѣлъ объявить і гетманской листъ і статі і статейной свой списокъ подать въ ихъ государственномъ Посольскомъ приказе царственные болшие печаті і государственныхъ великихъ посолскихъ дѣлъ обѣрегателю ближнему боярину і намѣснику новгородскому князю Василью Васильевичю Голицыну с товарищи,

І по тому великихъ государей царей і великихъ князей Іоанна Алексѣевича Петра Алексѣевича всеа Великия і Малыя і Бѣлыя Росіи самодержцевъ указу і по грамоте из ихъ государственного Посолского

приказу окольнічей і воевода Леонтей Романович Неплюевъ из Сѣвска в Батуринъ Войска Запорожского обоихъ сторонъ Днепра к гетману к Ивану Самойловичю поѣхалъ генваря в томъ же 19-м числѣ,

І генваря въ 20-де не доѣзжая города Глухова за две версты встретили ево окольнічего і воеводу компанейской полковникъ Яков Павловской да глуховской атаманъ Алексѣй Туранской з глуховскими козаками и проводили за Глуховъ двѣ версты,

Королевецъ окольнічей і воевода проѣхалъ в нощи,

Генваря въ 21-де не доезжая Батурина за пять версть окольнічей і воевода Войска Запорожского обоихъ старон Днепра к гетману к Ивану Самойловичю послалъ от себя подячего Максима Матвѣва а велѣлъ ему Максиму, гетману Ивану Самойловичю сказать, по указу великихъ государей ѣдет онъ окольнічей і воевода к нему гетману съ ихъ государевою грамотою и з дѣлы, и онъ бы гетманъ Иванъ Самойловичъ приказалъ ему окольнічему і воеводе в Батурине дати стоялые дворы,

І того ж числа не доѣзжая Батурина за две версты явилсяя окольнічему і воеводе подячей Максим Матвѣвъ, і окольнічему і воеводе говорилъ гетману де Ивану Самойловичю о ево окольнічего і воеводы приѣзде в Батуринъ онъ Максим объявилъ, і чтобъ стоялые дворы отведены были говорилъ, і гетманъ Иванъ Самойловичъ ему окольнічему і воеводе стоялые дворы сколько надобно дати велѣлъ а онъ бы окольнічей і воевода сталъ на дворѣ батуринского сотника Еремы Андрѣва потому что тотъ двор к стоянию ево удобнѣ,

И не доезжая Батурина за две ж версты встрѣтили ево окольнічего і воеводу стодникъ и полковникъ московскихъ стрельцовъ Петръ Борисовъ да Войска Запорожского генеральной ясауд Михайла Миклошевской да гетманская дворня да батуринской сотникъ Ерема Андрѣвъ з батурицкими козаками,

В Батуриц окольнічей і воевода приѣхалъ генваря въ 21-де и приѣхавъ в Батуринъ сталъ на дворѣ сотника Еремы Андрѣва,

І по обсылкамъ с нимъ окольнічимъ і воеводою гетманъ Иванъ Самойловичъ положилъ на томъ, видетца онъ с нимъ окольнічимъ і воеводою будетъ генваря въ 22-де рано, і онъ бы окольнічей і воевода

в то назначеное число с нимъ гетманомъ Іваномъ Самойловичемъ виделься и милость великихъ государей ему гетману объявилъ,

І генваря въ 22-де от гетмана Івана Самойловича к окольному і воеводе на стоялой дворъ приѣхалъ генеральной ясаудъ Михайла Миклошевской саньми, і вшед в светлицу окольному і воеводе говорилъ чтобы онъ окольной і воевода к гетману Івану Самойловичю ѣхалъ в замокъ і с нимъ гетманомъ виделься,

І окольной і воевода с стоялого двора к гетману Івану Самойловичю в верхней батуринской городъ поѣхалъ,

А грамоту великихъ государей перед окольнымъ і воеводою везъ подячей Максимъ Матвѣевъ

І какъ будетъ окольной і воевода у крыльца і гетманъ Іванъ Самойловичъ да с нимъ генеральная старшина встрѣтили ево окольного і воеводу на крыльце близко саней.

І окольной і воевода вшед в светлицу говорилъ,

Божию милостию великие государи цари і великие князи Иоаннъ Алексѣевичъ Петръ Алексѣевичъ всеа Великия и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцы и многихъ государствъ и земель восточныхъ и западныхъ и северныхъ отчичи і дѣдичи і наслѣдники і государи і облаадатели, і сестра ихъ великая государыня благоверная царевна і великая княжна Софія Алексѣевна жалуя ево своево царского величества подданного Войска Запорожского обоихъ сторонъ Днепра гетмана Івана Самойловича велѣли спросить о здоровье

І на то ихъ государской милости имъ великимъ государемъ царемъ і великимъ княземъ Иоанну Алексѣевичю Петру Алексѣевичю всеа Великия і Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцемъ і сестрѣ ихъ великой государыне благоверной царевне і великой княжнѣ Софіи Алексѣевне онъ гетманъ билъ челомъ і кланялся до земли.

І великихъ государей царей і великихъ князей Иоанна Алексѣевича Петра Алексѣевича всеа Великия и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцевъ и сестры ихъ великой государыни благоверной царевны і великой княжны Софіи Алексѣевны спрашивалъ онъ гетманъ о ихъ государскомъ многолѣтномъ здоровье.

І околничей і воевода гетману говорилъ, великие государи цари і великие князи Іоаннъ Алексѣевичъ Петръ Алексѣевичъ всеа Великия и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцы Російского царствія на своихъ государскихъ превысокихъ престолахъ і сестра ихъ великия государыня благоверная царевна і великая княжна Софія Алексѣевна какъ ихъ великихъ государей указъ с Москвы к нему окольничему і воеводе посланъ генваря по 13 число Божию милостию в добромъ здоровье

И подаль великихъ государей царей і великихъ князей Іоанна Алексѣевича Петра Алексѣевича всеа Великия и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцевъ ему гетману грамоту.

Гетманъ Іванъ Самойловичъ великихъ государей грамоту принявъ і распечатавъ велѣлъ прочесть писарю Саве Прокопову

І какъ грамоту великихъ государей писаръ Сава Прокоповъ прочелъ і великимъ государемъ царемъ і великимъ княземъ Іоанну Алексѣевичю Петру Алексѣевичю всеа Великия и Малыя і Бѣлыя Росіи самодержцемъ і сестрѣ ихъ великой государыни благоверной царевне і великой княжнѣ Софіи Алексѣевне на ихъ государственной милости что они великие государи изволили к нему гетману прислатъ свою великихъ государей грамоту а в той ихъ государеве грамоте обретаецца ихъ государево милостивое слово онъ гетманъ билъ челомъ і кланялся до земли,

І гетманъ с окольничимъ і воеводою привитавъся сели по мѣстомъ а столникъ и полковникъ Петръ Борисовъ и генеральная старшина из светлицы выступили,

І околничей і воевода противъ указу великихъ государей и грамоты гетману подаль статьи, і о дѣлахъ великихъ государей онъ околничей і воевода с нимъ гетманомъ имѣлъ разговоры наодинѣ і по разговорехъ окольничей і воевода гетману говорилъ чтобъ онъ гетманъ на тѣ статьи учинилъ отвѣтъ,

Гетманъ говорилъ противъ указу великихъ государей тѣ статьи онъ гетманъ выразумевъ внимательно отвѣтъ учинитъ і противъ тѣхъ статей, і о какихъ дѣлахъ онъ гетманъ с нимъ окольничимъ і воеводою имѣлъ разговоры тому онъ гетманъ учинитъ статіи не замедлевъ,

І того ж числа околничей і воевода да столникъ і полковникъ и генеральная старшина у гетмана ѣли,

І в поль стол великихъ государей царей і великихъ князей Іоанна Алексѣевича Петра Алексѣевича вса Великия и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцевъ і сестры ихъ великой государыни благоверной царевны і великой княжны Софії Алексѣевны за здоровье гетман и околничей і воевода и столникъ и полковникъ и генералная старшина пили кубки и по ево гетманскому приказу стреляли перед замкомъ із войсковыхъ из двадцати пушакъ,

І после стола околничей і воевода поѣхалъ на стоялой двор,

Генваря въ 26-де гетман Іван Самойловичъ к околничему і воеводе прислалъ с санми генералного ясаула Михайла Миклошевского, і онъ Михайла говорилъ ему околничему і воеводе чтобы онъ ѣхалъ к гетману Івану Самойловичю і сего числа с нимъ виделься,

І околничей і воевода с стоялого двора поѣхалъ к гетману Івану Самойловичю і какъ будеть у крыльца, і гетманъ и столникъ и полковникъ и старшина встрѣтили ево околничего і воеводу у крыльца близко саней і вышед из саней на крылце околничей і воевода с нимъ гетманомъ привитався вшед в светлицу сѣли по мѣстомъ,

І гетманъ Іванъ Самойловичъ посидехъ мало вставъ подавъ ему околничему і воеводе к великимъ государемъ листъ і противъ статей о чемъ с нимъ околничимъ і воеводою онъ гетманъ имель розговоры тому бѣлоруского писма статьи,

І того ж числа околничей і воевода і гетманъ і столникъ и полковникъ и старшина ѣли у генералного ясаула у Михайла Миклошевского, і оттоль околничей і воевода з гетманомъ привитався розѣхались і гетманъ поѣхалъ в батуринской малой город

А околничей і воевода из Батурина поѣхад в Сѣвескъ і із Батурина ево околничего і воеводу правожали три версты столникъ і полковникъ Петръ Борисовъ да генеральной есауль Михайла Миклашевской да бунчужной Костянтин Іванов да батуринской сотникъ Ерема Андрѣевъ с казаками, і околничей і воевода привитався с столникомъ і полковникомъ и с старшиною, розехались,

И околничей і воевода из Батурина в Сѣвескъ приехад, генваря въ 28-де,

А в Сѣвску околничей і воевода был по указу великихъ государей і по грамотѣ из Стрелецкого приказа для розыскаго дѣла бѣглого московского стрелца Федки Шляхты три дни,

А из Сѣвска околничей і воевода поехал к Москве генваря въ 31-де,

К Москве околничей і воевода приехалъ февраля въ 5-де, нынешнего 194-го году,

Леонтей Неплюевъ

РДАДА. — Ф. 79, оп. 1, спр. 224, арк. 97–108 зв.

Документ № 2

Лист Івана Самойловича до Івана та Петра Олексійовичів

1686 р., січня 27, Батурин.

Списокъ с листа, белоруского писма каковъ писал, к великимъ государемъ царемъ і великимъ княземъ, Іоанну Алексѣвичю, Петру Алексѣвичю, всеа Великия и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцамъ, Войска Запорожского, обоихъ сторонъ Днепра, гетманъ Іванъ Самойловичъ, с околничимъ с Леонтьемъ Романовичемъ Неплюевымъ в нынешнемъ во 194-мъ году, февраля въ 6-де,

Божиею милостию великимъ государемъ царемъ і великимъ княземъ, Іоанну Алексѣвичю Петру Алексѣвичю, всеа Великия и Малыя і Бѣлыя Росіи самодержцамъ, и многихъ государствъ и земель восточныхъ і западныхъ і сѣверныхъ, отчичемъ и дѣдичемъ и наслѣдникомъ и государемъ и облаадателемъ, вашему царскому пресвѣтлому величеству;

Іванъ Самойловичъ гетманъ, с Войскомъ вашего царского пресвѣтлого величества Запорожскимъ, пад до лица земнаго, пред пресвѣтлымъ вашего царского величества престоломъ, у стопы ногъ монаршескихъ смиренно челомъ бью; какъ прежд сего времени, по великой милости вашей монаршеской, вѣдомо мнѣ было, о присылкахъ к вамъ великимъ государемъ короля полского, а после ихъ о отпуске вашихъ царского пресвѣтлого величества межевыхъ судей, і комисаровъ, на съѣздъ, для размежевания земель, і для успокоения дѣлъ порубежныхъ, такъ і ныне,

по той же великой и превеликой вашей царского пресвѣтлого величества милости, і с честной монаршеской мнѣ данной грамоты, вѣдомо мнѣ есть, что тѣ вашего царского пресвѣтлого величества межевые судьи и комисары с полскими комисары сѣзжались, і для ихъ полскихъ комисаровъ упору какой они имѣли о посажскихъ сѣлехъ безъ совершения дѣла розѣхались, для чего і ваши царского пресвѣтлого величества судьи и комисары взяты с рубежа к Москве; и за сию для обвещения мнѣ вашу великихъ государей превысокую милость, я вѣрный подданный покорственно и пресмиреннѣе вашему царскому пресвѣтлomu величеству челомъ бью, в той же вашего царского пресвѣтлого величества монаршеской грамоте, по той же превысокой милости вашей монаршеской, мнѣ объявлено, что к вам великимъ государемъ королевское величество подской, писалъ с нарочнымъ гонцомъ своимъ вѣдомо чиня, что к вам великимъ государемъ к вашему царскому пресвѣтлomu величеству, посылаетъ королевское величество своихъ і Рѣчи Посполитой, великихъ и полномочныхъ пословъ, давъ имъ полную мочь, к договариванию дѣлъ вашихъ монаршескихъ, с какихъ мѣръ вы великіе государи, і сестра ваша великая государыня, благовѣрная царевна і великая княжна Софія Алексѣевна, ваше царское пресвѣтлое величество указали, для своихъ монаршескихъ дѣлъ, и с милостивымъ своимъ монаршескимъ словомъ, быть у меня ізъ Сѣвска ближнему окодничему і воеводе сѣвскому, і намѣстнику карачевскому Леонтью Романовичю Неплюеву, которой ближней околничей у меня в Батурине былъ, и о дѣлахъ вашихъ монаршескихъ объявилъ, і я какъ разумному и честному человеку, ему ближнему околничему, учинилъ есмь честь пристойную, і в дѣлахъ вашихъ монаршескихъ, говорилъ есмь, с нимъ пространно и совѣтовалъ, і что в томъ понеслъ мой разумъ, о томъ статьями, чрезъ него жъ ближняго околничего, чиню вам великимъ государемъ доношение, при семъ за милостивое ваше монаршеское слово, чрезъ него жъ околничего, мнѣ принесенное множицею вамъ великимъ государемъ, і сестрѣ вашей великой государыне, благовѣрной царевне, і великой княжнѣ Софіи Алексѣевне, вашему царскому пресвѣтлomu величеству покорственно челомъ бью, и милосердому вашему монаршескому призьнью пред-аюсь, данъ в Батурине генваря въ 27-де 1686-го году.

Вашего царского пресвѣтлого величества, вѣрный подданный
нижайшій слуга.

Іванъ Самойловичъ гетманъ, Войска вашего царского пресвѣтлого
величества Запорожского.

ДАДА. — Ф. 79, оп. 1, спр. 224, арк. 58 зв.—61.

Документ № 3

Статті Івана Самойловича

1686 р., січня 27, Батурин.

А в статяхъ гетманскихъ написано.

На милостивой ихъ царского пресвѣтлого величества указ, чрез ближняго околничего, і воеводу сѣвского, и намѣстника карачевского, Леонтья Романовича Неплюева, мнѣ Ивану Самойловичу гетману и старшинѣ, с Войскомъ Запорожскимъ в Батуринѣ 1686-го году, генваря въ 22-де предложенный, покорное подданское доношеніе.

По указу великихъ государей царей і великихъ князей, Иоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича, і сестры ихъ великой государыни благовѣрной царевны і великой княжны Софіи Алексѣевны, всеа Великия и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцевъ, ихъ царского пресвѣтлого величества, ближней околничей і воевода сѣвской, и намѣстникъ карачевской, Леонтей Романовичъ Неплюевъ, приѣхав в Батурин мнѣ гетману объявил, что къ ихъ царскому пресвѣтлому величеству, ідут к Москве, от королевского величества і Рѣчи Посполитой, полскіе великіе послы, Хриштоф Гримадтовской, воевода познанской с товарищи шесть человекъ.

А дана имъ от королевского величества і от Рѣчи Посполитой, полная мочь, договариватис і становити, меж преславныхъ ихъ царского пресвѣтлого величества Російскимъ царством, и меж королевства полского стороною вѣчный покой с уступкою вѣчною всѣхъ тѣхъ городов и земель, которые завоеваны в державѣ ихъ царского пресвѣтлого величества обрѣтаются.

А за ту бы вѣчно в сторону ихъ царского пресвѣтлого величества уступку, тѣхъ городов і земель, взыскати королевскому величеству, і Рѣчи Посполитой подской у ихъ царского пресвѣтлого величества союз, против общаго христіанского непріятеля салтана турецкого і хана крымского,

А безъ союзу вѣчного миру становить і завоеванныхъ городов уступить, тѣ послы не імѣют повелѣнія,

И естли бы тѣ королевского величества і Рѣчи Посполитой, подские послы готовы будучи в договорехъ з ближними ихъ царского пре-

свѣтлого величества бояры становитъ вѣчной миръ, и уступить вѣчно завоеванныхъ городовъ и земель, не узнали в сторонѣ ихъ царского пресвѣтлого величества склонности к союзу, и ни с чемъ назадъ похотѣли возвратиться.

И для той городовъ і земель при вѣчномъ мирѣ уступки, великихъ государей ближнимъ бояромъ, о союзе договариваться, какимъ бы удобнѣе было образомъ, случениемъ ли ихъ царского пресвѣтлого величества силъ с войсками королевского величества, или с стороны, ихъ царского пресвѣтлого величества ихъ монаршескими ратми, особой промыслъ взяти на Крымъ;

Или за ту завоеванныхъ городовъ на вѣчной мирѣ уступку королевскому величеству і Рѣчи Посполитой, полскоѣ стороны, ихъ царского пресвѣтлого величества, вмѣсто слученія войскъ, і особого на Крымъ промыслу учинити вспоможеніе денежною казною;

Да и то мнѣ гетману предложено, что татары, і за мирными договорами, ихъ царского пресвѣтлого величества порубежные земли непрестанно воюютъ, і людей множество в полоцъ берутъ, а по договорамъ такому своевождству саѣтанъ і хаѣ наказанья не чинятъ.

И что на розмѣну, отъ ихъ царского пресвѣтлого величества посылается казна, емлютъ і ни во что себѣ вмѣняютъ, чѣмъ превысокому ихъ царского пресвѣтлого величества імяни чинятъ бесчестіе;

И прочее разсужденіе. Когда с подскою стороною вѣчной мирѣ ныне не учинится і союзъ не станетъ, то чтобъ поляки с саѣтаномъ турскимъ, и с ханомъ крымскимъ помирился войны, на преславное ихъ царского пресвѣтлого величества государство, отъ чево Боже сохрани не обратили, і ево саѣтана і хана в помощь себѣ не привлекли, гдѣ и отъ протчихъ своихъ союзниковъ помочи, естли не ратми, то денгами, імѣти могутъ, і о томъ ихъ царскому пресвѣтлому величеству ужъ вѣдомо, что саѣтанъ турскоѣ, у цесаря римского, и у короля подскоѣ іщетъ миру, чрезъ хана крымскоѣ і иныхъ.

И противъ всего тово, указали они пресвѣтлыя монархи наши ихъ царское пресвѣтлое величество, чтобъ я гетманъ с нимъ ближнимъ, ихъ царского пресвѣтлого величества, околничимъ і воеводою Леонтьемъ Романовичемъ, говорилъ пространно, і по вѣрной своей службѣ помыслилъ прилѣжно, каковымъ бы образомъ, противъ таково, подскоѣ стороны посолства, и противъ вышепредложеннаго изображенія, с стороны ихъ

царского пресвѣтлого величества поступити пристойнѣе, і о том бы написад стати.

І хотя мнѣ гетману с моими о таковыхъ государственныхъ дѣлехъ приговорами, і разсудителствы, не належит, выявливатися предъ пресвысокимъ монаршескимъ ихъ царского пресвѣтлого величества престоломъ, гдѣ при особомъ Богозданные монаршеские премудрости исполненіи, ясневелможные бояре и высокородные люди, мудрыми і благоразумными совѣтами своимі всѣ дела ихъ монаршеские в доброе исправляти совершенство і всему преславному Російскому царствию, всецѣлого сохранения мира и благополучия всегда искати, усердствуют, чрезъ что помощью і благодатию всемогущаго і всетворящаго Бога, то преславное Російское царствие в предъ грядущие вѣки, с преславною ихъ царского пресвѣтлого величества, славою, во всякой счастливости изобиловать счастливо может, однако ж по милостивому ихъ царского пресвѣтлого величества указу по моей подданской истинной вѣрности какъ словесно с тѣмъ ближнимъ околничимъ і воеводою о томъ полскомъ посолствѣ говорил, такъ и статьями здѣ вкратцѣ, покорно мысли моі пишу къ ихъ царскому пресвѣтлому величеству доношение; а і о той же вѣрности моей і чрезъ сына моего Григорья Івановича покорно о семъ в мале імяновад есмь.

Помню то, что в недавнѣ прошлыхъ лѣтѣхъ колико кратно, по указу ихъ царского пресвѣтлого величества, присланнымъ ко мнѣ, о подскихъ желаніяхъ людемъ говорил я, і статьями имъ великимъ государемъ доносил, что безъ вѣчнаго миру, і безъ договору, о какой особой прибыли, ихъ царского пресвѣтлого величества сторонѣ, с стороною подскою противъ бусурманъ в союзъ вступад не прилично, которымъ образомъ полской сторонѣ, і отказъ тогда учиненъ, того ради знатно что подская сторона не могучи инако никоими мѣрами в сторонѣ ихъ царского пресвѣтлого величества взискать себѣ союза, і такихъ премочныхъ монарховъ силы подвигнутъ противъ неприятелей себѣ тяжкихъ, ныне то постановила чтобъ вѣчнымъ миромъ, и городовъ завоевавшихся уступкою в той мѣре, свое получило желание.

І тому подскому оглашению, хотя бы достаточными договорами в совершенное пришло постановление, і приличными на то обязательства в закрепление, дабы в вѣчные времена безъ нарушения было содержано, какъ тому вѣрити не смѣю, такъ и на то не могу безопаснымъ словомъ дерзнуть, дабы предлагати имѣль, что постановленнымъ ужъ с туркомъ, хотя онъ и неприятелъ креста святаго перемирнымъ договоромъ сотворено разорение,

Не смѣю еже рекох полским склонным отзывом, вѣрити для того, что извѣстенъ есмь ихъ стороны многих хитростей і неправдъ, которыми какъ из давнѣйшихъ такъ і в послѣднѣйшихъ временахъ розными способами много зла ихъ царского пресвѣтлого величества сторона російская узнала, издавна у нихъ бывало, а мню і ныне есть такое намѣрение, чтобъ каковымъ ни есть образомъ от чего сохрани Боже, превысокую ихъ царского пресвѣтлого величества честь понизити і превеликое ихъ монаршеское облаадание умалити, к чему какъ прежде, ихъ отецъ папа своимъ благословениемъ і иные одновѣрные имъ монархи совѣтомъ своимъ имъ были помочны, о чемъ на многихъ мѣстехъ лѣтописцы свидѣлствуютъ, такъ і ныне что ни походити от нихъ будетъ в обманъ, того одновѣрники имъ отговаривать не будутъ, того для нѣльзя во всемъ томъ совершенной имѣти надежды, понеже они всѣ своей вѣры суть желателны, и подлинно нѣкому іному, толко себѣ дружать і желаютъ славы и прибыли и разширения и облаадания, какъ есть остерегателство съ ихъ же стороны от извѣстныхъ людей святыя православныя вѣры ревнителей, что то посолство, полское ихъ великихъ государей, сторону имѣетъ наговаривати в союз на обманъ, о которомъ остерегателствѣ, по моему доношению прежде того имъ пресвѣтлымъ монархомъ извѣстно.

Понежъ естли они поляки в своихъ краяхъ, благочестивой російской народъ всякого чина людей уничижаютъ і совершенно неприятнымъ своимъ намѣрениемъ вѣру нашу іскореняютъ, і что доброе от нихъ Російское царство имѣетъ надежно себѣ обѣщати; в чемъ пристойно бы ихъ царского пресвѣтлого величества бояромъ, тѣхъ пословъ полскихъ обличить, і чтобъ та тягота, благочестивымъ восточной церкви исповѣдникомъ, какъ в Подше такъ і вездѣ, от папезниковъ не дѣлалось, учинитъ ограждение.

А еже рекох, не могу дерзнути предложить совѣту, і разорению готовыхъ уже с туркомъ перемирныхъ договоровъ, то чиню, таковымъ разсуждениемъ, извѣстно мнѣ, что братъ ихъ великихъ государей нашихъ блаженные і святыя памяти, великіи государь царь і великіи князь Феодоръ Алексѣевичъ, всеа Великия и Малыя і Бѣлыя Росіи самодержецъ, его царское пресвѣтлое величество толь великими і справными и храбрыми великими силами своими монаршескими войну з бусурманы имѣя, і великия в дву кратныхъ, подъ Чигириномъ походѣхъ, бой бес пріянія побѣды отправливая, вмѣсто лутчего превысокимъ і премудрымъ своимъ монаршескимъ разумомъ то избрати изволид, чтобъ было с ними перемирье, а нежели бы простиралось кровопролитие, к чему в то время і ведможный синклитъ его монаршеский, і духовнаго

чина, превышние люди воли его монаршеской пособствовали, і мнѣ вѣрному подданному в том же стояти повелѣло, его же монаршеское всѣмъ благожелательное повелѣние.

І мню я, что в то время всѣ околичности в томъ перемирье быти імѣющие, и самъ крымской оклад імелъ быти в превысоком, его царского пресвѣтлого величества разсужденіи, і в разумномъ всего синклита совѣте.

Какъ убо в то время, брата ихъ великихъ государей блаженные і святыя памяти его царского пресвѣтлого величества истинною монаршескою многомогущею волею не бес труда тѣхъ людей, которые о том, по указу его монаршескому трудились, после войны перемирье з бусурманы сотворилось, такъ і ныне да будетъ то в монаршеской великихъ государей нашихъ, і сестры ихъ великой государыни, благовѣрной царевны, і великой княжны, ихъ царского пресвѣтлого величества воле, еже держати, і ежъ разорити то; а я гетманъ с старшиною, і с Войскомъ Запорожскимъ вѣрній ихъ царского пресвѣтлого величества будучей подданой, во всемъ указу ихъ царского пресвѣтлого величества повиноватися, і повелѣние ихъ монаршеское исполняти долженъ.

Разсуждаю я то что добро имѣти миръ ис поляки, а паче вѣчной; понеже и писание учить, взыщи мир і пожени, і знаю то, что ныне с перемирьемъ турскимъ, хотя в порубежье есть нѣкоторымъ и докука, но внутрь царствия всѣмъ есть изобилное благополучие; однако тогда тѣмъ вѣчнымъ с поляки миромъ, и союзомъ временный з другой стороны миръ разорится, і война прежняя тоді докучлива и тоді отягчивая зачнетъся, человекски разсуждая, угадать не могу, какова впрѣд преславному царствию російскому надѣяться поведения, паче ж с неодновѣрными какъ выше речено, тот союз к состоянію ведется.

І естли бы была на то воля ихъ царского пресвѣтлого величества, для вѣчного миру, і для уступки завоеванныхъ городовъ, і Запорожя с подскою стороною вступить в союз, по нынешнему с подской стороны посолству; то каковымъ бы образомъ тот союз составляти удобнѣе,

О томъ многожды ужъ покорно отъ меня вѣрного подданного чинено предложение, что случению ихъ царского пресвѣтлого величества союзу силъ с подскими войски быти неудобно, потому, естли ихъ царского пресвѣтлого величества войскамъ, по указу ихъ монаршескому

в случение к подскимъ войскамъ ходити литовскими краи, то такая туды великая пути дадность, что цѣлого году, на самой походы к порубежью турскому терят довелос бы время, да и за кормы людем, и лошадямъ надобные вездѣ имѣли бы быть ссоры,

А естли и чрез Малую Росію таковы войскъ ихъ царского пресвѣтлого величества чинити походы, то и здѣсь к одной реки Днепру, какъ в прежнихъ походахъ мѣрили, многие бы быді трудности понеже всегда бывало, что рати голоднѣютъ, а на Заднепріи чрез реки Богъ и Днестръ, и чрез іные трудные переправы, безлюдною пустынею ходя, чево бы иного естли не голоду, прежде неприятелского сражения ожидать; при которѣхъ недоводствѣхъ, понеже по союзному обязательству и неприятеля бы видѣт, і в росправѣхъ воинскихъ позамедливать бы надобно. Тогда какъ в прошлыхъ моихъ покорныхъ доношенияхъ докладывано, ненадежно бы было тѣмъ случителнымъ войскамъ возвращение, а для того о томъ непростираю болши моего разсуждения;

А чинить обращение ихъ царского пресвѣтлого величества силъ на Крым, і в томъ есть подобие, что удобнѣе бы тѣмъ путемъ воинское исправляти дѣло; но і в такомъ намѣреніи надобно с стороны ихъ царского пресвѣтлого величества великаго и особаго уготвления и стройныхъ войскъ готовности і ставки естли не болши того подлинно такихъ, какие были по указу брата ихъ великихъ государей блаженныя памяти царя і великаго князя Феодора Алексѣевича, его царского пресвѣтлого величества з ближнимъ бояриномъ, его милостию княземъ Васильемъ Васильевичемъ Голицынымъ под Путивлемъ, іли з ближнимъ бояриномъ его милостию, княземъ Михайломъ Алегуковичемъ Черкасскимъ под Киевомъ, о которыхъ на Крымъ походахъ что о настоящихъ оборотѣхъ послѣдователно разсуждаем, и то недавно чрез сына моево Григорья Ивановича, и с нимъ чрез ясаула Івана Мазепа статьяма по доджной вѣрности подданской, к нимъ великимъ государемъ отъ меня писано. Да будетъ убо то все в премудромъ и превысокомъ ихъ царского пресвѣтлого величества разсмотреніи,

Но аще в нынешнихъ договорехъ такое вершити постановление, чтобъ войска ихъ царского пресвѣтлого величества, вмѣсто слученія союзныхъ силъ, были обещанны, обратити на Крым, а то бы за какою неготовостию сего близъ грядущаго лѣта не могло притти в совершенство, то тѣмъ договорамъ толко учинить пересторогу бусурманомъ, что и они к лутчему своему счастью всякими мѣрами іскати будутъ способу, и ізбави Богъ найдутъ такое время, что отъ Крыму всѣми силами

в города ихъ царского пресвѣтлого величества украинные какъ ужъ тому они привыкли, ввалятся, что не можетъ быти без урону,

И естли не мочно имѣти готовности, чтобъ тотъ часъ силы ихъ царского пресвѣтлого величества в Крым могли поднятѣся, но то пойдетъ в отложенное время, не пристойнѣ ли бы і договоръ таковъ отложить до того времени, покамѣсть совершенное войскъ учинится изготовление; а тѣмъ бы временемъ и посылка ихъ царского пресвѣтлого величества в Царь град недавно сотворенная возвращениемъ совершилася, и о далнѣйшихъ бы союзниковъ христіанскихъ поведеніяхъ, и о турскихъ и татарскихъ поступкахъ сторонѣ ихъ царского пресвѣтлого величества осмотрѣтися, и чтобъ было к лучшему подумати мочно,

А вмѣсто того обоего се есть слученія силъ и обращенія войскъ на Крым, естли по монаршескому ихъ царского пресвѣтлого величества изволению, денежная казна в сторону полскую дана будетъ, то могло бы разумѣтися в сторонѣ ихъ царского пресвѣтлого величества что легче тотъ способъ быти можетъ, понежъ бы то для вѣчного миру, и уступки какъ поляки сами говорятъ, городовъ і земель завоеванныхъ збылося і у бурманъ не тотъ часъ бы тѣмъ повредилось перемирье, потому что могли б имъ предложить такие выводы, что та казна с стороны ихъ царского пресвѣтлого величества не для уготовления войскъ противъ ихъ бусурманъ в сторону полскую дасться, но для уступки тѣхъ городовъ і земель, а к тому и Запорожья, в сторону ихъ великихъ государей, хотя потомъ и уразумѣють, и неприятствовати будутъ они бусурманы.

Но мочно ли ихъ царскому пресвѣтлому величеству снестъ то, что та полская сторона не во благодареніе, но в похвалбу, і в гордость себѣ ту казну прииметъ, і будетъ обыклою своею похвалбою на весь свѣтъ превозноситися, будто она преславному і богохранимому царствію Російскому страшна, и будто такая ихъ царского пресвѣтлого величества монархія не защищеніемъ премочныхъ и многочисленныхъ своихъ силъ, о которыхъ всему свѣту явно, покою поборяетъ, но денгами у нихъ поляковъ покупаетъ;

Сего ради, какъ то не усердные той полской стороны к вѣчному покою и ко взысканію помочи противъ турка радѣнія, что толко тѣ города і земли, в сторону ихъ царского пресвѣтлого величества поступает, которые и бес поступки такой в богохранимой ихъ царского пресвѣтлого величества державѣ обретаются, і при помощи Божіи вѣчно обрѣтатися будутъ, і онѣ поляки с своей стороны в сторону ихъ царского пресвѣтлого величества

завоеванными именуют, а сторона их царского пресвѣтлого величества отвоёванными называти может, потому что тѣ города и земли, а к тому і дальние російские страны их великих государей истинная прародительская есть отчина. А поляки своим не богобоязненным напраснствомъ, и злокозненным наступлением, из державы предковъ их великихъ государей то выдрали, і владѣли не по правде, а им великим государемъ нашимъ ныне і вперед пред Богомъ і миромъ владѣть, тѣмъ своимъ жеребемъ достойно есть і праведно. Понеже Смоленское княжество не в давныхъ вѣцахъ ис под державы пресвѣтлыхъ царей російскихъ в сторону их полскую было одержано.

А потомъ пристойнымъ образомъ в ту жъ богохранимую державу возвратилосъ; а готово Киевъ и Малая Росія от нихъ поляковъ не завоеванныя, понеже от ихъ подского ига отвоёвався, Войско Запорожское будучи російской породы, а не имѣя между собою никакова поляка, ни мазура с тѣмъ всѣмъ малоросійскимъ краемъ отцу ихъ великихъ государей, блаженныя памяти, великому государю царю, і великому князю Алексѣю Михайловичю, всеа Великия и Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцу, его царскому пресвѣтлому величеству яко природному своему государю, дались в подданство, а такъ не пристойно ли бы было подскимъ посломъ, і в даче денежной казны отказать;

Потому что та денежная, которая б имъ в полскую сторону посулена была, дача можетъ в запасъ преславному ихъ царского пресвѣтлого величества Російскому царствию пригодиться для своихъ войскъ, которые всегда на оборону рубежей своихъ имъ великимъ государемъ держать надобно;

А дача денежной казны с преславного ихъ царского пресвѣтлого величества Російского царства, в полскую сторону, і во время Чигиринской с туркомъ войны какъ инымъ того праведного царствия доброхотомъ не показалосъ, такъ і мнѣ вѣрному ихъ царского пресвѣтлого величества подданному по се время не любо, что когда тому Російскому царствию дожны были они поляки противъ турка помочь дать, о чемъ братъ ихъ великихъ государей блаженные памяти пресвѣтлый монархъ царь Феодоръ Алексѣевичъ, частые к нимъ чинилъ посолства, і онъ цѣлою своею полскою стороною, добра ему не желая своимъ лукавымъ посолствомъ у него блаженные памяти великого государя многихъ тысячей денегъ домоглись, а не токмо денегъ, но и трехъ городовъ с уѣзды.

Того для годны бы поляки, по моему извѣту отъ ведможныхъ бояръ не лишиться ныне облехчения, что неприродное; но временемъ поведения нажитое, Киевъ і Смоленскъ с ыными, імянуя природнымъ своимъ

будто какова додгу от их царского пресвѣтлого величества конечно, или общаго войскъ союза, противъ турка или денегъ, доискатца хотят; а естли бы то не учинили то грозы предлагают, будто они нарочно для того что от их царского пресвѣтлого величества вспоможения на войну имѣти не будут, с турским помирятца, і войну свою на государство благочестивое их царского пресвѣтлого величества обратити і в помощь себѣ турка і татарина подговорити могут, а к тому і от союзниковъ своих помочи, естли не войсками то денгами совершенно восприимут.

А я niskим подданскимъ разумѣнием о сем такъ мню, что естли поляки у турка миру искат похотят, и тот миръ в дорого им станет, надобно бы турку нагородить убытки и городов крѣпости которые учинены, чрез преступление перемирья от них не токмо под Вѣною но и здесь около Каменца Подолского гдѣ по городкам і селам порознь обретающихся турковъ от наѣздовъ подскихъ много погибло.

А хотя бы і довелос им поляком примиритися с турком, то турской не дастъ над собою верху, чтоб имъ не токмо самим собою но і силами своими помогати имѣд, понеж никому еще, он и во время лутчее такой не чинид чести, а подлинно им поляком чинити не будет;

А хотя бы кто и такъ рекъ, что турокъ лукавством подскимъ побужден будет учинить, не имъ помогая но себѣ корысти ища, над преславным Російским государством промыслъ; тогда і здѣ разумъ не допускает, такъ совершенно держать, что ему учинити то имѣя от великихъ государей, их царского пресвѣтлого величества великую дружбу, что во время настоящее храбрые на него войны от толь многих союзниковъ дѣемые от ихъ царского пресвѣтлого величества постоянно с великою цѣлости его надеждою перемирные соблюдаютца договоры, знает онъ турокъ, что когда бы с стороны их царского пресвѣтлого величества, в тѣ три прошлые воинские противъ него от союзниковъ лѣта были чинены на него воинские промыслы, то подлинно б онъ в болшихъ бедахъ быті имѣль, того ради мочно чаять, что дружбу дружбою воздавать похочет, і хотя он бусурманъ, однако не слышет, чтоб в нынѣшнее времена, или бес коньчания лѣтъ перемирныхъ, или бес какой либо причины с которым монархомъ войну вести имѣль.

Равнымъ образом, і ханъ крымской не дастся тод удобно наговорить, чтоб отступивъ их царского пресвѣтлого величества прибыльной себѣ дружбы, и турецкого единомыслия, полякомъ шол на помощь

понеже и тот знает полское коварство что всегда на стоят при своем слове, а к тому разсуждалъ бы хан, что Крыму война с царством их царского пресвѣтлого величества докучлива бы была;

А естли бы было и такъ по какому лукавому обману, чтобъ часть какая татаръ своевольныхъ полякомъ шла в помочь, и от инаго кого денежное вспоможение противъ преславного их царского пресвѣтлого величества Російского царства, и то не страшно б было премочнымъ ихъ царского пресвѣтлого величества силамъ, и самѣмъ украиннымъ сторонамъ. Понежъ естли тогда какъ король Ян Казимеръ з знатными подскими, і литовскими войсками, на отобрание городовъ малоросійскихъ, і на повреждение великоросійскимъ городамъ, прямидъ походъ свой, поляки ничего не успѣли, в которое время какъ войска казацкого той тамъ стороны Днепра подные полки с ызмѣнникомъ Тетерею при королѣ обрѣталися, такъ і ордь ратные силы наступали вопчѣ, а сей стороны Днепра города в то время были не крѣпки і малолюдны, и чрезъ прелестъ измѣнничью не токмо нѣкоторые местечка полякомъ поддалисѣ было, но и межъ войсковыми людьми по рознымъ сей стороны мѣстамъ, неодномыслие і расколы дѣлались;

Однако естли б в то время по указу блаженные памяти, отца ихъ великихъ государей, великого государя царя, і великого князя Алексѣя Михайловича, всеа Великия и Малыя і Бѣлыя Росіи самодержца, его царского пресвѣтлого величества войска, в погоню войскъ подскихъ, ис под Глухова с стыдомъ, уступающихъ поскорили, то и нога бы ихъ не ушла, а і такъ одна часть войска подского с самимъ королемъ к Могилеву пряма теснотою дороги лесной, з голоду и холоду мало не до половины умалилосъ, и обозы свои по селамъ покидали, а другая часть с мучителемъ Чернецкимъ в Полѣсье на Чернобыль идучи, не токмо обозовъ своихъ в цѣлости, на ту сторону Днепра не ввела, но и самихъ людей своихъ воинскихъ на Днепрѣ многую часть потопило, і татары тогда в целости назадъ не выпущены;

А ныне при лутчей готовности, имѣемъ в Господѣ Бозѣ надежду, что при монаршескомъ ихъ царского пресвѣтлого величества счастья, полские пріходы не токмо внутреннимъ російскимъ поселениямъ, но і порубежнымъ краямъ не повредятъ, понеже ихъ царского пресвѣтлого величества ко отпору, не малые обретаются силы, такъ і малоросійские лутчие обретаются ныне приуготовления и городовъ крѣпости, и не по тогдашнему имъ полякомъ счастье служить будетъ, что тогда малолюдствомъ той тамъ стороны Днепра, к самой рекѣ Днепру, прямо идучи с подностию, запасовъ на сю сторону переправились было, а ныне

если такое похотят исполнить намерение, то дающею из ихъ краевъ стороною и безлюдною к одному Днепру идучи тотъ часъ бы оголодали, а на сию б сторону, нельзя имъ было и показатца. Разсуждая к тому что при помощи Божии, силами ихъ царского пресвѣтлого величества не дали б имъ плохо на сию сторону переправитца.

Можетъ всякъ здѣ молвити истинно, что не годитца ни кому премочныхъ и превеликихъ ихъ царского пресвѣтлого величества силъ умаляти, противъ подскою стороны намереней, которые намерения всегда противъ сихъ тѣхъ имеютъ быти слабы;

А к тому естли поляки ихъ царского пресвѣтлого величества государству грозятъ тѣмъ, что с туркомъ помирится хотятъ, и то ихъ царского пресвѣтлого величества богохранимой державѣ лучшая надежда, понежъ ихъ царское пресвѣтлое величество с туркомъ и с ханомъ имѣютъ миръ готовыи, и естли чего в томъ миру, к прибыли и лучшей надежде сторонѣ ихъ царского пресвѣтлого величества не достаетъ, то мочно ныне исправить, и договоръ обновить;

А что причины изъ бусурманской стороны к нарушению перемирья, что своевольные татаровя изъ Азова ходя подъ городами ихъ царского пресвѣтлого величества, великие чинятъ убытки, о томъ воистинно, и я гетманъ, с Войскомъ жалостень есмь, только смотря на донские и запорожские поступки, вижу что ис стороны ихъ царского пресвѣтлого величества имъ бусурманомъ не безъ убытку дѣется, да и то покорно доложить смѣю, что отъ Крыму, во всѣ тѣ перемирные лѣта подъ горами малоросійскими, а мню и подъ слободцкими не было никакова убытка, но понежъ такие случаи, общему розыску подлежатъ, и то все превысокому ихъ царского пресвѣтлого величества вручаю разсмотрению;

А дача ихъ царского пресвѣтлого величества казны, еже годъ татаромъ крымскимъ всякой подъ высокодержавною ихъ царского пресвѣтлого величества рукою обрѣтающіися не имѣетъ почитаті за умаление ихъ монаршеской чести, понеже не токмо предки ихъ царского пресвѣтлого величества то чинили, но и братъ ихъ монаршескіи, блаженные памяти постановилъ чинить, по премудрому своему монаршескому разсуждению и не вмѣняется то за какую должную дань но вмѣняется за подарокъ, к сохранению рубежей праведныя ихъ монаршеския державы, каковымъ образомъ и цесари греческие во время то далече царствующи отъ Волги дарами своими татаръ заволскихъ отъ таковыхъ скоро нашествящихъ на область ихъ нападеніи воздерживали, о чемъ есть извѣстное свидѣтельство в давныхъ историяхъ, да и поляки

о томъ не могутъ ничего говорить, понеже і сами они такимъ же образомъ татар крымскихъ доволствовати обькли, да и до сего времени того обькновенія не престалі, а что волохи мулътяне хотя под туркомъ, какъ татаровя в подданствѣ обрѣтаются, и тѣ у нихъ крымцовъ своею малою областію, всегда покой покупаютъ, тодко то не в примѣрь здѣ докладывается.

А что пишу сичевые о бусурманехъ предложения, то не для того чиню чтобъ не имѣлъ желати бусурманомъ паденія, понеже душею христіанскою, и подданскою желаю усердно, чтобъ превысокая и премочная ихъ царского пресвѣтлого величества рука ими преобладала, но чиню то отлуду, что ныне на соверщенныя і достаточныя над ними промыслы, с стороны ихъ царского пресвѣтлого величества нѣтъ еще времени, а знатно имъ бусурманомъ не пришло еще падению время, понеже тод многие союзники цесарь римскіи, корол подскоій, виницѣяне і иные князи, і государи, с нимъ воюя іли не много, іли ничего земли іс под нихъ не оторвали, и боі свой еще не внутрь ихъ турской области, но все на порубежьи, будто оборонительно сражаяся с войсками ихъ имѣют.

Да и то употребляетъ великого разсужденія, что король французской, будучи цесарю римскому свой, королю подскому, виницѣяномъ, и инымъ союзникамъ одновѣрнымъ не стоитъ с ними в союзе противъ того неприятеля, креста святаго, и для чего цесар римской і корол подскоій привлеши его к тому не усердствуютъ;

А которые государи в томъ союзе обрѣталис, а суть розные вѣры, і межъ тѣми, какъ намъ вѣдомо есть, нѣтъ в томъ союзномъ намѣреніи, подлинно крѣпкой надежды, потому что не желаютъ римлянномъ великого счастья, которымъ бы они римляня вознеслис, і техъ бы в премененіе воли, і вѣры плѣнити похотѣді, какъ и та у нихъ с турками война чрезъ венгровъ, для вѣры началас;

И то преж сего слышно было, і ныне слышимъ, что многие от подскоій Рѣчи Посполитой знатные господа и меншия в настоящей войнѣ турской не слышатъ прибыли, что чрезъ частые воинские походы, великое на землю і на людей наносится обнищаніе, і войска ихъ зѣло ослабели, і естли имъ полякомъ, та война не любя, есть тогда для чего они естли сущ желателные сосѣди, ихъ царского пресвѣтлого величества сторонѣ в такову трудность вводятъ;

А какъ великое и преславное есть Росіиское государство и силами своими крѣпко есть, и премощно при помощи Божіи, противъ всякого

неприятеля такъ по указу великихъ государей ихъ царского пресвѣтлого величества ихъ праведнымъ монаршескимъ счастиемъ, естли б не мощно ему услышавъ в самомъ себѣ силу, бес такихъ союзниковъ обязательствъ время какое положить, крѣпки суть вездѣ рубежи, бодрымъ і премудрымъ ихъ царского пресвѣтлого величества промысль, а гдѣ б явились слабы, то и тамъ да будетъ по указу ихъ монаршескому укреплено, при которой крѣпости имѣютъ надежду, что ниоткуда неприятельская кознь не повредитъ.

А подскимъ бы посломъ от того отговариватис мочно, кромѣ иныхъ явственнхъ причинъ, есть отговоръ, что на толико великую і додгую с турченомъ войну, не было уготовления, а на совершенное уготовления времени великого надобно;

Не стыдится королевское величество французскойъ одновѣрной цесарю римскому і королю подскому будучи, что не держит с ними союзъ, и какъ я вѣрной ихъ царского пресвѣтлого величества подданной, с возвращения отгуду ихъ монаршескихъ посланныхъ, которой мнѣ есть по милости монаршеской, объявленъ, разумѣю, пристойными и достойными отговоры, его короля французского, его ж человекъ ближней от того союза удерживаетъ, довлѣетъ де на томъ, что король французской, имѣя многие досады от союзниковъ, и причины терпитъ имъ то и войну сократилъ с ними чтобъ они всѣ обще с турчиномъ раздѣлалис, а послѣднего опасения, естли б что имъ явилось, то и тогда имъ пособити можетъ.

Естли бы про то упорнымъ желаниемъ подские послы, ихъ царского пресвѣтлого величества сторону, к союзу привлекали, тогда такимъ же способомъ, какъ королъ французской, не бездѣльно отговоритисъ, что доволно есть, ихъ царского пресвѣтлого величества в томъ желателства, что иные от нихъ поляковъ испытанные вражды многие, чрезъ которые ихъ великихъ государей, благочестивое государство, при предкахъ ихъ монаршескихъ много разорения расколовъ, и мятежей, утерпѣло, и что ныне прі ихъ уже монаршескою державою они прелестми и к смятению возбуждениями і зазывными на службу свою подговорами в державу ихъ монаршескую зло вносятъ, терпятъ имъ времени сего не ища отомщения і не обращаютъ своихъ силъ для восприятия ис под ихъ державы достойного своего жребия.

К тому пристойно имъ и то предложить, что имѣютъ они поляки ис под высокодержавной ихъ царского пресвѣтлого величества руки знамя подлинного приятства помощь не малу что толико много казаковъ к нимъ на наймы зашли ис которыхъ они в дѣле своемъ воинскомъ имѣютъ

вспоможение к тому ж из Дону казаки і калмыки к нимъ ходили, гдѣ в розныхъ случаяхъ блиско дватцати тысячей ихъ зазывныхъ пропало, что ихъ великихъ государей сторонѣ есть жалостно, а хотя тѣ зазывные ходили, не по указу ихъ монаршескому однако ж когда в томъ имъ не возбранено, і отъ возвратившихся оттуду никого не наказывано, тогда должны б они поляки изъ стороны великихъ государей принять то в благодарение,

І тѣмъ мочно отговоритися имъ что еще полская сторона тяжестныхъ нашествіи в томъ с турки войне не терпѣла, ибо всѣ тѣ три прошлые лѣта, сама подская сторона ихъ искала одиножды под Вѣною в другой рядъ под Каменцомъ самъ королевское величество обретающе, искалъ неприятелей по своей охотѣ і хотя под Каменцомъ тѣсно было, ево войску и нѣсколко тысящей лежкихъ людей в Каменецъ турки побрали, и обоз его татары обходили однако ж учинился его возврат, восвоясы не безъ надежды, а того прошлого третьяго войны ихъ лѣта, гетманы за Днестромъ в Буковине іскали того жъ неприятеля, откуду хотя не безъ убытка, однако ж возвратилися назад, которая война вмѣсто ігрища у нихъ почитається, а если бы они за рубеж не ходили, тогда турчинъ бы к нимъ не посмотрѣлъ, и тако оставити бы имъ ту надежду ныне, что если б полская сторона отъ той войны к послѣднему приблизилось опаству, тогда могутъ они себѣ то обѣщати, что великие государя, ихъ царское пресвѣтлое величество праведные і милостивые монархи християнские, какимъ пристойнымъ способомъ, учинити имъ вспоможение, чего б они в то время были благодарнѣе.

І тако задержание, того союзного договору преславному ихъ царского пресвѣтлого величества царствію хотя бы на время продолжити, зѣло б видится было полезно, ибо пристойно б тѣмъ временемъ будущихъ лѣтъ взирати на ихъ обращения і поведения с цесаремъ римскимъ і королемъ полскимъ, обретающимся союзниковъ, если будутъ они в своемъ намѣреніи, стояти твердо, и если имъ противитися будетъ турчинъ, к тому и королъ французскій какъ будетъ впередъ поступати;

А если такъ, какъ вѣсть является, турчинъ что у цесаря римского і у короля полского покою ищетъ, то подлинно, кромѣ всѣхъ иныхъ околицъ и отговоровъ, симъ мочно отговоритись, что когда уже у нихъ поляковъ дела суть к покою приготовлены, тогда они и союзу даромъ требуютъ, разве они на самое токмо сторонѣ великихъ государей с стороною турскою перемирья разорение в союз прилѣжно взываютъ, і такъ насилно в войну с турчиномъ вести хотятъ;

А я вѣрный ихъ царского пресвѣтлого величества подданный, то усердно желалъ быхъ, дабы премилосердые наши монархи, великие государи цари і великие князи Іоаннъ Алексѣевичъ Петръ Алексѣевичъ, всеа Великия і Малыя и Бѣлыя Росіи самодержцы, ихъ царское пресвѣтлое величество, юные свои лѣта мирно и безмолвно кромѣ воинскихъ хлопотъ перешли счастливо приходя отъ силы, в силу і в совершенство благоподобнаго возраста своего, а тѣмъ бы временемъ, тѣ казны монаршескіе, прошлыми храбрыми войнами, испразненные и полнились бы ихъ монаршескою казною, какая бы в примирныхъ счастливѣйшихъ временахъ умножалася, і в большое число приходила, для прішлой, а можетъ и скорой ихъ царского пресвѣтлого величества потребности;

Разсуждаю я, и то какъ выше вспомянулось, что какъ цесарь римской войскъ своихъ в землю турецкой области ни на дватцать верстъ не вводилъ, гдѣ пристойно б ему до сего времени многие при Дунай лежащие, имати у турчина, города, но воюетъ оборонително, турчина, токмо какъ звѣря отъ рубежа отгоняя, такъ і королъ полскіи хотя и самъ особю своею имѣлъ походы на войну з гетманы своими на промыслы воинскіе высылалъ войски, однако ж не токмо того не учинилъ чтобъ турецкой каковъ взялъ городъ, но не учинилъ і того, чтобъ свои города отъ турковъ очистилъ, понеж не токмо в Каменце Подолскомъ многимъ числомъ турки держатся, но и по малымъ городкамъ в Межибоже і в Баре по малоі частицы не выгнаны, обрѣтаются, и тако сами они цесарь и королъ в своихъ рубежахъ обретающися, возбуждаютъ здѣ к тому, дабы ихъ царское пресвѣтлое величество взявъ союз войска свои на войну за нѣсколко сотъ миль в Крымъ и гдѣ индѣ наступателно посылали, какимъ походомъ войска бы ихъ монаршескіе далече впередъ обрѣталис, а поляки б и нѣмцы назади в своихъ рубежахъ пребывали, і хотя бы в воли, ихъ царского пресвѣтлого величества тотъ союзъ учинити, цѣло постановлено, тогда добро бы ево уже тогда вершити, тогда б немецкіе і подскіе войска в турецкихъ обрѣталис, земляхъ, с истинною и неотложною помощію иныхъ своихъ о которыхъ выше помянуло союзниковъ.

При концѣ какъ всегда докладывалъ есмъ, и какъ в началѣ сего покорственнаго моего донесения, доложилъ есмъ, такъ і здѣ тожъ поновляю, что я вѣрный ихъ царского пресвѣтлого величества подданный, всѣ тѣ вышеписанные статьи покорственнo поддаю превысокому і премудрому великихъ государей і сестры ихъ великой государыни, благовѣрной царевны і великой княжны Софіи Алексѣевны ихъ царского пресвѣтлого величества монаршескому разсмотрению, і не за-

становляся при том чтоб мое малое подданское предложение у пресвѣтлого і превысокого их монаршеского престола имѣло честь но всего мене со всѣми разумѣніи моими подлагаю под богомудренную и многомогущую их великих государей государей волю, і под самыя их монаршескія стопы готовъ будучи с старшиною і с Войскомъ Запорожскимъ во всемъ исполняти, их царского пресвѣтлого величества монаршескіи милостивый указ.

Иван Самойловичъ гетманъ Войска их царского пресвѣтлого величества Запорожского;

РДАДА. — Ф. 79, оп. 1, спр. 224, арк. 61–90.

Документ № 4

Розповідь Юрья Раджея

1686 р., січня 30, Батурин.

Роспросные рѣчи Юрья Раджея торгового греченина, который сей новопрошедшей есени в купецкихъ дѣлех былъ в Вилне, і слышалъ от греченина Ивана купца, виленского сие, что ниж написано, а говорилъ онъ Юрья в Батурине, генваря, въ 30-де 1686-го году, прислалъ к Москве гетманъ, с Самойломъ Василенкомъ февраля въ 8-де,

Сей Иван греченинъ, ѣздя в Подшу і в Литву, по разнымъ воеводствамъ купецкимъ образомъ проѣзжая; что слышалъ от сенаторей подских і литовскихъ, все сие ему Юрью Раджею, в Вилне будущему роказал есмь.

Явственню сие обносится, вездѣ, в подской и литовской сторонѣ, что великіе послы, подские, присланные с полской стороны, к великимъ государемъ къ их царскому пресвѣтлому величеству к Москве, для учинения вѣчнаго покоя, с стороною их царского пресвѣтлого величества, но сей мир не от истинны, но от лукавства, ляцкого постановлятися от сихъ словъ, их имѣет.

Їбо восприяли от единовѣрныхъ своихъ совѣтъ, і от папы своего благословеніе, дабы снискивали будто вѣчнаго мира с царствомъ Росіискимъ, і будто помощи неотступно требовали.

А учинивъ миръ вѣчный і познавъ помощь отъ царства Російского, тшятся і радѣють, с туркомъ войну свою совершити вскоре. По семъ тотъ с царствомъ Російскимъ учиненный миръ разрушити, і доходити войною всего того что в сихъ договорехъ поступятца і боле промыслами доступати восхошут.

А коль скоро сей миръ учинят, тогда всѣ церкви благочестия восточного въ ихъ державѣ обретающияся, во унию насилствомъ беспродолжения обратити имѣют, чтобъ въ ихъ землѣ не было в вѣре разнства.

На ту ж унию заодно с ляхами і князь махдебурской в Слуцке пребывающіи всѣ благочествые церкви, обратити соизволяет, і тамъ в Слуцке і около Слуцка много благочестиваго народа і церквей обретаются.

Сверхъ того, естли помощью пресвѣтлыхъ монарховъ посчастится имъ надъ туркомъ воспріяти побѣду, і овладѣти нѣкоторые страны, гдѣ греческое естъ благочестие, тогда і тамо в римскую унию всѣ народы принудити имѣют.

А посланные послы ис Полши во французское государство просяще себѣ помощи противъ турка отъ которыхъ пословъ ожидаютъ вѣдомости, естли склонятся французаня на ихъ прошение, іли нѣтъ.

И естли бы французаня были имъ в той войнѣ, противъ турка помощники, тогда сие, послы присланные к Москве, в мирныхъ договорахъ, і во всѣхъ статьяхъ крѣпко и гордовстно поступати имѣют; а естли бы французане в помощи отказали, тогда такъ склонные с лукавства своего учинятся, что не токмо тѣ маетности, заѣханные по Соже рекѣ поступатца должнствуют, но і по Днепрѣ інные земли завоеванные попушаті будут, чиняще вѣчный мир, і просяще помощи.

Однако ж тотъ миръ совершенно разрушат, ібо восхошут оны почитати за насилственый, что в нынешней своей нужде, с принуждения, а не с воли чинятъ оный, і имѣет ихъ папа сицевою насилственною нужды учиненные присяги разрѣшити;

Документ № 5

Розповідь Андрія Калістратова

1686 р., лютого 5, Батурин.

Роспросные рѣчи выходца Андрѣя Калистратова, прислал к великим государемъ, гетманъ, чрез почту в нынешнем во 194-м году февраля въ 16-де,

Рѣчь выходца Андрѣя сына Калистрата священника богачского полку Миргородцкого какову сказывал, февраля въ 5-де 1686-го году,

Перво зашел от отца своего на Запороже і был тамъ нѣсколко лѣтъ в курени Васюринскомъ.

Оттуда вышел в города, і ходя в полку Савы Черного, но был в Ладыжине, і попал в неволю турскую на каторгу на Бѣлое море.

А на каторге был при Имбраиме бѣе манджа карауле і сказывает, что по Лодыженской войнѣ всегда были каторги на Бѣлом и на Черном море і во время Чигиринской войны, было дватцат каторгъ под Ачаковым с пороховыми запасы;

А во время Вѣнской войны все каторги были с нарядом на Бѣлом море, у которыхъ сераскером Магмет паша Карагасан улу зят турского салтана, которой і ныне в том же чину.

А особо во время Вѣнской войны посылали четыре каторги во Александрию для изготвления пороховых запасов в Кандию; і виницеяном в прошлое лѣто подему никакова никуда не было, тодко нынешняго лѣта каторги и караваны были в воинскомъ дѣле, і нѣкоторые замки у турокъ взяли, а імянно Мавру і турки ім не дали нигдѣ бою тодко под замком Короною в земли морейской, гдѣ было турковъ двенатцат тысячъ, і тѣх побил гетманъ виницѣйской, Францыжек Морозини;

Ушел онъ Андрѣй в августе месяце с крицкого острова в замокъ виницеяской называемый Суда; отсюда вели его к гетману виницѣйскому, которой стоял под Короною, і гетманъ дал ему листъ, отпустил ево в Венецию, і шел морем нѣсколко на десят дней, із Венецѣи плыл в Падву, отсюда сухимъ путем, шель в землю цесарскую Вѣну отсюда чрез Моравию в Краковъ, ис Кракова в Ланцут і там от

Любомирского ковалера задержан былъ, потому что ево призывал в свою службу, отсюда шел на Решовъ, на Яворовъ і к Жолкви, а в Жолкве в костеле видѣлъ королевские очи, и іс костела ему Андрѣю милостины просящему велено ітти в полаты королевские і там какъ стояд пред очима королевскими, видѣлъ что король і королева с резидентом виницѣйским ходили по полате, і корол итолиянским языком говорил, резиденту такие слова, надѣюсь на Бога, что Москву введу войну турецкую, для того великие послы к Москве посланы, і какъ турецкой возярится на Москву вмѣсте і я радѣти буду с турком покой учинит, і обращу войну на царство Московское, которым образом удобно возмогу отобрать Заднеприе и іные мѣста а держать их инако не буду, тодко к унѣям римской привлеку, чтоб никогда к Москве не оглядывалис, а потом все чинит будет возможно; а тот выходець, выразумѣлъ то все совершенно, потому что італиянскоі языкъ разумѣет. Потом взяв милостину у короля пошол во Лвовъ.

А в трех листах вестовых полскихъ писано августа съ 4-го числа по первое на десять число, о добываніи новых замков, и о походе подских войск і тѣ вести чрез почту і в полскихъ листахъ многажды писаны,

Во Лвове был у Шумлянского для милостины, і взял два золотыхъ, там казнодѣй прозвищем Каменскоі, імѣв с нимъ розговоръ, и догадався что імѣеть онъ итти к гетману объявилъ ему ту тайну і слезно просил, чтоб туды пошел, і донес его милости господину гетману, что поляки обманчиво призывают к покою царство Росіиское, і какъ скоро тот покой постановятъ, і в войну турецкую Русь введут, тотъ часъ радѣти будутъ помириться с туркомъ, і то что ныне договором уступятъ, с помочию бусурманскою домогаться будут, а унею римскую вездѣ распространяти хотятъ чтоб нигдѣ восточное благочестие не оставалос; і тот казнодѣй говорил, крѣпко совѣтуя, чтоб стороны царство Росіиское ім поляком в постановленіи покоя совершенно не вѣрили;

Изо Лвова шолъ на Дубно, на Іванковъ на Димер в Киевъ і отсюда в Батуринъ прислац,

Тот выходець после роспросу, отпущен в местечко Богачки в полкъ Миргородскоі, гдѣ отецъ ево священник обрѣтается.

Сие роспросные рѣчи в Посолскоі приказ для того посылает, чтоб іх царскому пресвѣтлomu величеству было извѣстно, о неправдивых замыслѣхъ короля подского, которой о вѣчном миру с царством

Росіиским радѣт і обмануть хочеть, чтобъ турская война, и ихъ подская на царство Росіиское была обращена і того ненадобно лежко почитат понеже не одного сего вышеімянованного выходца рѣчи, которой ушима своима слышал что корол полской хвалится. Да и казнодѣй остерегалъ, но и иных добрыхъ людей истинныхъ вѣры святой восточной исповѣдниковъ изъ розныхъ мѣсть, перестороги с сею рѣчью слово в слово согласуются, того ради дабы то не было в презрѣніи; его милость господинъ гетманъ прилѣжно по своей вѣрности симъ доношениемъ припоминает все покорное.

РДАДА. — Ф. 79, оп. 1, стр. 224, арк. 93–96 зв.